

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Художньо-графічний факультет
Кафедра образотворчого мистецтва

О. М. Смичковська, С. Д. Мунтян

Методичні рекомендації
до дисципліни «Теорія та практика малюнка»
для роботи здобувачів вищої освіти 1 року навчання
першого (бакалаврського) рівня
спеціальності 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво,
реставрація

**Частина 2. «МАЛЮНКИ СКЛАДНИХ ГЕОМЕТРИЧНИХ ТІЛ ТА
РЕЧЕЙ ПОБУТУ З ВИКОРИСТАННЯМ ТОНУ»**
Практичні завдання з теоретичними поясненнями

Одеса – 2023

УДК: 7.02:7.049.6(076)
С 50

Друкується за рішенням вченої ради ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського», Протокол № 9 від 27 квітня 2023 р.

Методичні рекомендації розглянуто та рекомендовано до друку на засіданні кафедри образотворчого мистецтва, протокол № 9 від 01 березня 2023 р.

Укладачі: **Смичковська О. М.**, старший викладач кафедри образотворчого мистецтва
Мунтян С. Д., викладач кафедри образотворчого мистецтва

Рецензенти:

Кубриш Н. Р., кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри рисунка, живопису та архітектурної графіки Архітектурно-художнього інституту ОДАБА

Носенко А. І., кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри образотворчого мистецтва Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»

У представлених Методичних рекомендаціях міститься теоретична інформація та практичні поради до опанування малюнку натюрморту зі складних геометричних тіл та натюрмортів з речей побуту за допомогою тону. Ці завдання з поступовим ускладненням є обов'язковою складовою системи академічного мистецтва задля розвитку вмінь та навичок зображення тривимірного об'ємного предметного світу у тривимірному просторі засобами малюнку. Методичні рекомендації призначені для роботи здобувачів вищої освіти 1 року навчання першого (бакалаврського) рівня спеціальності 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація.

Відповідальний за випуск:

завідувач кафедри образотворчого мистецтва Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

кандидат мистецтвознавства, доцент, **Носенко А. І.**

ЗМІСТ

ВСТУП	4
Розділ 1. Основні поняття тонального зображення в академічному малюнку.....	10
Розділ 2. Засоби створення тонального малюнка.....	13
Розділ 3. Методичні рекомендації до виконання практичних завдань малюнку з використанням тону.....	16
<u>Тема 1:</u> Малюнок групи геометричних тіл у тональному рішенні.....	16
<u>Тема 2:</u> Лінійно-конструктивний малюнок групи предметів побуту.....	19
<u>Тема 3:</u> Малюнок групи предметів побуту різних за формою, тоном та фактурою.....	20
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	22
ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ	24
СЛОВНИК ХУДОЖНІХ ТЕРМІНІВ	25

ВСТУП

Процес створення малюнка передбачає встановлення постійних і дуже тонких зв'язків між митцем та предметом зображення, між тим, хто малює та малюнком, між усіма елементами натури та малюнка. Ці зв'язки встановлюються знанням всього процесу малювання – способів малювання, етапів малювання, принципів створення малюнка та вирішення навчальних завдань.

Малювання з натури, залишаючи людину віч-на-віч із предметом зображення, змушує замислитися над його формою та змістом, визначити його ознаки та властивості, осмислити їхні стосунки – словом, досконально вивчити предмет; одночасно малювання з натури виховує увагу та спостережливість, вчить правильно бачити та мислити.

У першому півріччі навчання формуються основні професійні знання, вміння і навички. Це знання конструктивної побудови у просторі, законів світлотіні, основ перспективи. Це вміння компонувати, будувати засобами лінії і тону прості і складні форми, бачити в цілому. Це навички з постановки руки та інші практичні навички.

У другому семестрі повторюються і закріплюються основні теми. Спочатку вивчається конструкція геометричних тіл в перспективі, потім конструкція побутових предметів, що складаються з геометричних тіл. Ці завдання, що виконуються в лінійно-конструктивному вирішенні, необхідні для розвитку почуття форми і закріплення знань законів перспективи. У наступних завданнях також на прикладі геометричних тіл вивчаються закони світлотіні і принципи побудови форми у просторі засобами тону. Далі переходимо до вивчення складних форм – предметів побуту і складок тканини. Потім до задачі передати форму предметів додаються завдання передати їх тон і матеріальність, зобразити їх в конкретному середовищі.

Програма другого семестру включає малюнки натюрмортів, більш складних за матеріальністю і просторовим рішенням, а також за перспективною і об'ємною побудовою симетричних форм.

Основні відомості щодо навчальної дисципліни

«Теорія та практика малюнка»

Метою навчальної дисципліни «Теорія та практика малюнка» у 1 рік навчання є формування та розвиток умінь і навичок художньої діяльності початкового професійного рівня на основі виконання академічних і самостійних завдань із малюнка. Малюнок – основа образотворчої грамоти, один із найважливіших предметів серед дисциплін художнього циклу. Академічний малюнок або класичний малюнок з натури є умінням будувати тривимірні фігури на двовимірній площині аркуша графічними засобами.

Завданням дисципліни «Теорія та практика малюнка» на 1 курсі є оволодіння спеціальними образотворчими знаннями і навичками. Для передачі об'ємно-просторового світу на площині аркуша існують різні техніки малювання, основними з яких є: перспектива, ракурс і світлотінь. Вивчення цих та інших технік становить зміст предмету академічного малюнка. Завдання навчального академічного малюнка - озброїти студента необхідними знаннями та навичками, грамотою образотворчого мистецтва, навчити, працюючи з натури, створювати графічне зображення. Основними завданнями дисципліни є:

- освоєння основних знань графічної грамоти;
- формування вмінь послідовного зображення геометричних предметів і предметів побуту в процесі виконання довготривалих академічних постановок і короткочасних начерків;
- засвоєння практичних навичок та вмінь реалістичного зображення предметів навколишнього середовища за допомогою графічних засобів у процесі роботи над постановками натюрморту.

Дисципліна «Теорія та практика малюнка» є складовою комплексу фахових навчальних дисциплін та забезпечує зміст професійно-творчої організації навчального процесу підготовки майбутніх бакалаврів. Завданням дисципліни «Теорія та практика малюнка» для студентів першого (бакалаврського) є закріплення вмінь і навичок техніки та технології

академічного малюнка, освоєння конструктивного, пластичного та тонового моделювання об'ємної форми предметів тоном, вирішенням просторових завдань, оволодіння методом послідовного зображення предметів у процесі роботи над довгостроковою академічною постановою.

Очікувані програмні результати навчання

ПРН01. Застосовувати комплексний художній підхід для створення цілісного образу.

ПРН06. Застосовувати знання з композиції, розробляти формальні площинні, об'ємні та просторові композиційні рішення і виконувати їх у відповідних техніках та матеріалах.

ПРН08. Аналізувати, стилізувати, інтерпретувати та трансформувати об'єкти (як джерела творчого натхнення) для розроблення композиційних рішень; аналізувати принципи морфології об'єктів живої природи, культурно-мистецької спадщини і застосовувати результати аналізу при формуванні концепції твору та побудові художнього образу.

ПРН15. Володіти фаховою термінологією, теорією і методикою образотворчого мистецтва, декоративного мистецтва, реставрації мистецьких творів.

Очікувані результати навчання дисципліни

Здобувач вищої освіти знає:

- основи початкової графічної грамоти;
- послідовність роботи в процесі виконання довготривалих академічних постановок і короткочасних начерків, основні етапи послідовного зображення натюрморту;
- правила композиційного рішення натюрморту;
- особливості передачі лінійно-перспективного та світлоповітряного середовища в малюнку;
- значення малюнка в художньо-творчій діяльності вчителя;

уміє:

- реалістично зобразити предмети навколишнього середовища за допомогою графічних засобів у процесі роботи над постановками натюрморту;
- вести процес побудови геометричних тіл та побутових предметів, аналізувати їх форму, конструкцію та інші властивості, що сприймаються візуально;
- володіти різноманітними технічними прийомами і застосовувати їх в практиці процесу образотворення відповідно поставленої задачі;
- закомпонувати предмети у форматі;
- визначити та передати пропорції;
- передавати перспективу предметів, що зображуються;
- передати об'єм та світлотінь на предметах;
- знайти тонові відношення в малюнку;
- створити простір
- узагальнити зображення.
- виконати лінійно-конструктивний та об'ємно-тоновий малюнок натюрморту.

Унаслідок досягнення результатів навчання здобувачі вищої освіти у контексті змісту навчальної дисципліни мають опанувати **такі компетентності:**

Інтегральна компетентність: Здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми у галузі образотворчого мистецтва, декоративного мистецтва, реставрації творів мистецтва або у процесі навчання, що передбачає застосування певних теорій, положень і методів та характеризується певною невизначеністю умов.

Загальні компетентності:

ЗК05.Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК09. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності:

СК01. Здатність розуміти базові теоретичні та практичні закономірності створення цілісного продукту предметно-просторового та візуального середовища.

СК04. Здатність оволодівати різними техніками та технологіями роботи у відповідних матеріалах за спеціалізаціями

СК09. Здатність використовувати професійні знання у практичній та мистецтвознавчій діяльності.

СК13. Здатність викладати фахові дисципліни у дитячих спеціалізованих художніх та мистецьких закладах освіти.

Міждисциплінарні зв'язки: «Вступ до спеціальності», «Теорія та практика живопису», «Історія та теорія мистецтва», навчальна (художньо-творча) практика.

Дані рекомендації мають на меті допомогти студентам якісніше та більш свідомо виконати програмне навчальне завдання по створенню малюнків складних геометричних тіл та речей побуту з використанням тону з дисципліни «Теорія та практика малюнка» та вирішити поставлені в ньому задачі, застосовуючи систему знань про засоби, матеріали і технічні прийоми малюнка. Завдання практично спрямоване на формування технічних навичок і умінь в галузі малюнку, а також на вдосконалення здатності формувати об'ємну форму засобами світлотіні та аналізувати тонові відносини в натюрморті. Отже, закладає фундамент необхідних образотворчо-технічних знань і умінь, який забезпечує їх подальше удосконалення і розвиток.

У малюнку, незалежно від поставлених завдань, художник крім композиції, визначає тональність всього свого твору, у тому числі тональні відносини зображуваних предметів. Використання терміну «тон» є невід'ємним і найчастішим у професійній лексиці художника і викладача. Отже, що таке тон? Тон - це світлосила (світло). Світлосила безпосередньо завжди залежить від тону предмета, його освітлення, його віддаленості від глядача. Говорячи простою мовою, тон — це «світліше чи темніше».

Тобто ми можемо уявити тональну шкалу від білого до чорного кольору, де білий – найсвітліший тон, сірий – середній тон і чорний – найтемніший тон. Звичайно, це порівняння досить умовне, в практиці тональні відносини між предметами, що зображуються, куди більш різноманітні і мають безліч нюансів. Тон виявляється також засобом просторової побудови - створення враження предмету у певному просторовому оточенні. Тут підійде непорушне правило «те, що ближче до нас – контрастніше; те, що далі – м'якше».

Розділ 1

Основні поняття тонального зображення в академічному малюнку

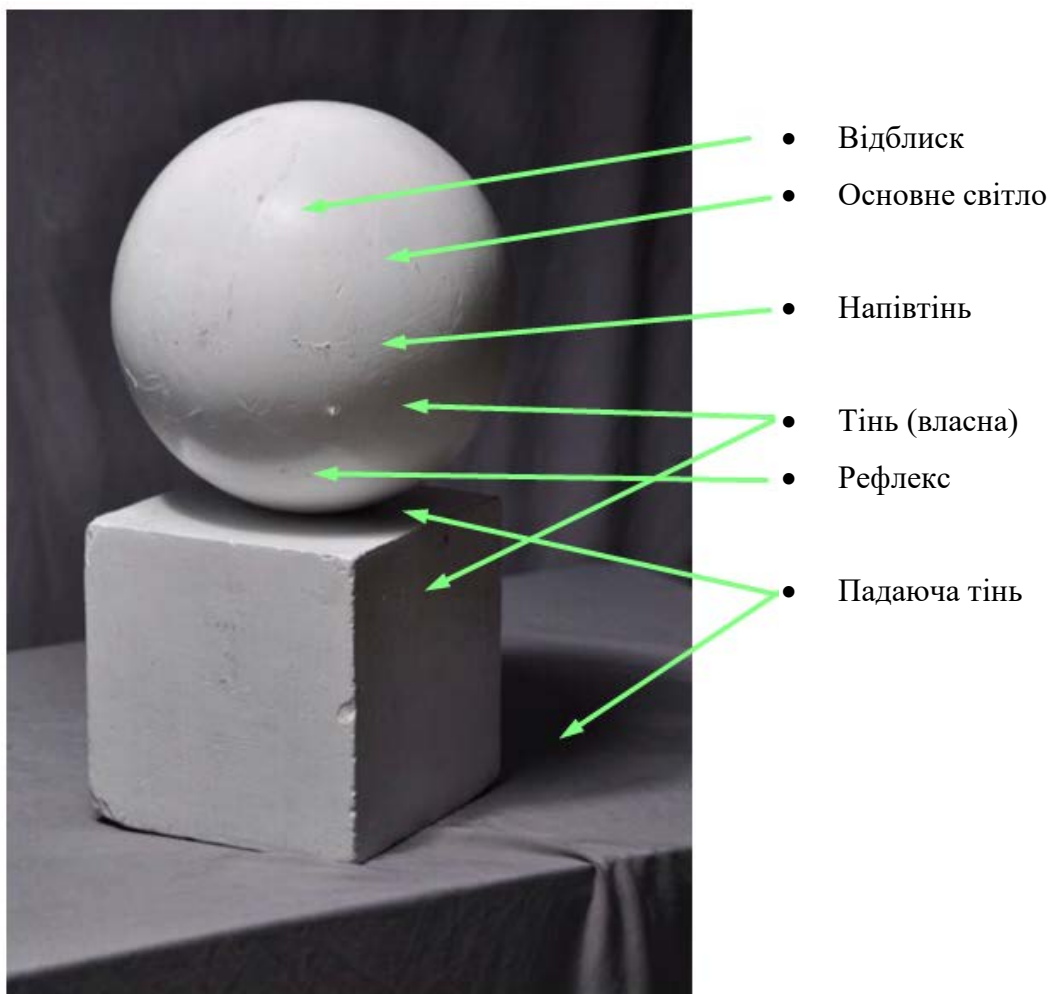
Робота з натури не тільки розширює коло знань про реальну дійсність, вона дозволяє образотворчими засобами закріпити образи різних речей та явищ, їхню сутність та красу. Ці чудові якості дали можливість малюванню з натури стати одним із головних способів навчання зображенню. Коли ми дивимося на малюнок, за його реалістичність відповідають відразу кілька факторів — вірність побудови, перспективні скорочення та світло-тіньові відношення. Завдяки останньому пункту малюнок стає реальним та об'ємним, адже саме світло та тінь визначають те, яким ми сприймаємо предмет.

З основ світлотіні починається вивчення академічного малюнка. Це поняття також включають ще одне – валер.

Валер – відтінок тону, який визначає відмінність світла та тіні одного кольору. Чим краще учень бачить ці відмінності, тим більш реалістично та якісно виглядає зображення.

На предметі бачимо не тільки світло і тінь. Існує ще багато проміжних варіантів. Давайте розберемо ці тонкі моменти:

- Напівтон – світло змінюється в міру віддалення від джерела світла.
- Власна тінь – ділянка, яка не освітлена на предметі основним джерелом світла і не підсвічена відбитим світлом.
- Напівтінь – ділянка, що знаходиться навколо тіні, що падає.
- Оклюзія – тінь, яка утворюється на тій ділянці, де два предмети зближуються.
- Відображене світло – світло, яке відбивається від площини і падає на ділянку, яка знаходиться в тіні.
- Відблиск – найсвітліша ділянка предмета.
- Основне світло – місце, яке безпосередньо освітлене.
- Падаюча тінь – тіньова частина за предметом, що протистоїть джерелу освітлення.

Іноді здається неймовірним, що у тіньовій ділянці з'являється світло. Тут ми зустрічаємось з поняттям відбитого світла. Його інтенсивність залежить від того, наскільки світлий предмет відбиває світло і близькість предмета, який відображає світло.

Чим ближче і світліше предмет, який відбиває світло, тим яскравішим буде відображене світло.

Розглядаючи малюнок як основу образотворчого мистецтва, курс академічного малювання в першу чергу ставить завдання навчити правильно спостерігати і пізнавати навколишній світ, тому що малювання з натури - це процес пізнання навколишньої дійсності. Пізнання і створення знаходяться в тісному взаємозв'язку, але під час малювання вони протікають по-різному. В одному випадку переважає створення, в іншому - пізнання. Таким чином, ми відрізняємо навчальний малюнок від творчого, знаходимо і встановлюємо

характерні для них особливості. Але, щоб правильно зрозуміти специфіку академічного малюнка, треба розуміти різницю між навчальним і творчим малюнком.

Тональний малюнок – найскладніший вид малюнка, який займає найбільше часу. На такому малюнку передаються всі світло-тіньові відносини, детально промальовується навколишній простір. Такий малюнок завжди реалістичний, на ньому вже передається матеріальність предмета, а не лише його форма. Застосовується повітряна перспектива.

У малюнку та живопису, незалежно від поставлених завдань, художник крім композиції та кольору, визначає тональність всього свого твору, у тому числі тональні відносини зображуваних предметів (фігур).

У тональному малюнку поняття «лінія» відходить на другий план, художник працює «плямою», тобто тоном. Тому починаючи зі шкільних років у художніх навчальних закладах присутні завдання на тональний розбір навчальних постановок, зокрема натюрмортів, виконаних у різних техніках: графітними олівцями різної м'якості, тушшю, монохромною аквареллю. Тональний малюнок найчастіше присутній в екзаменаційних завданнях у середніх та у вищих навчальних закладах. І тут завданням ставиться докладний тональний розбір всієї постановки, ретельне моделювання предметів з урахуванням освітленості, передача фактур і матеріальності.

Малюючи з натури певний предмет, ви одночасно вирішуєте кілька завдань, одне з яких – передача у зображенні світлотіні.

Щоб бачити предмет, що малюється, він повинен бути освітлений природно (денне світло) або штучно (електричне світло). Фізичне явище розподілу світла, завдяки якому наш зір розрізняє навколишню реальність, в образотворчій практиці називають світлотінню.

Сприйняття різних форм стає можливим тому, що в око потрапляють відбиті світлові промені. Таке випромінюване світло дозволяє візуально сприймати будь-який об'єкт.

Розділ 2

Засоби створення тонального малюнка

Академічний малюнок – малюнок, який виконаний професійно і за всіма законами малюнка. Навчальний малюнок – це вид малюнка, який виконував будь-який художник під час набуття професійних навичок малювання конструкції та тонального просторового рішення зображення. Такий малюнок є певною вправою для вивчення та закріплення певної теми.

Завданням навчального малюнка є закріплення вмінь і навичок техніки академічного малюнка, освоєння конструктивного, пластичного та тонового моделювання об'ємної форми предметів, вирішенням просторових завдань, оволодіння методом послідовного зображення предметів у процесі роботи над довгостроковою академічною постановкою.

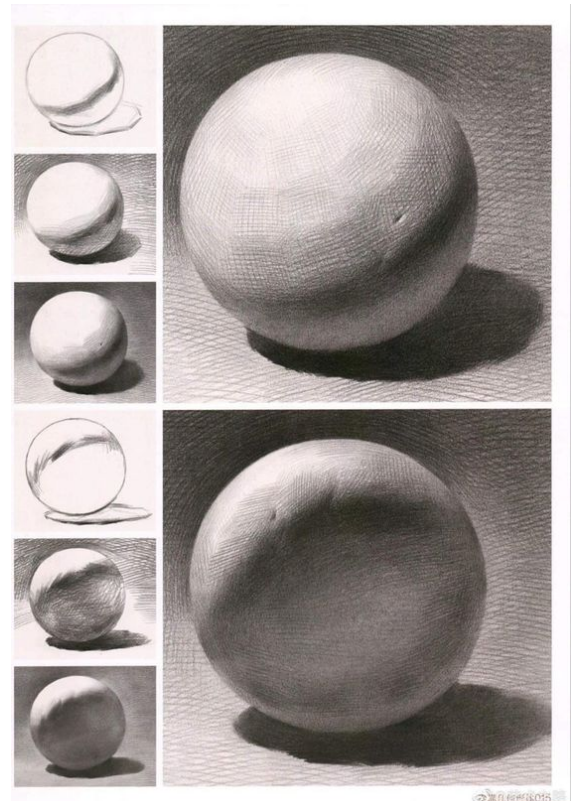
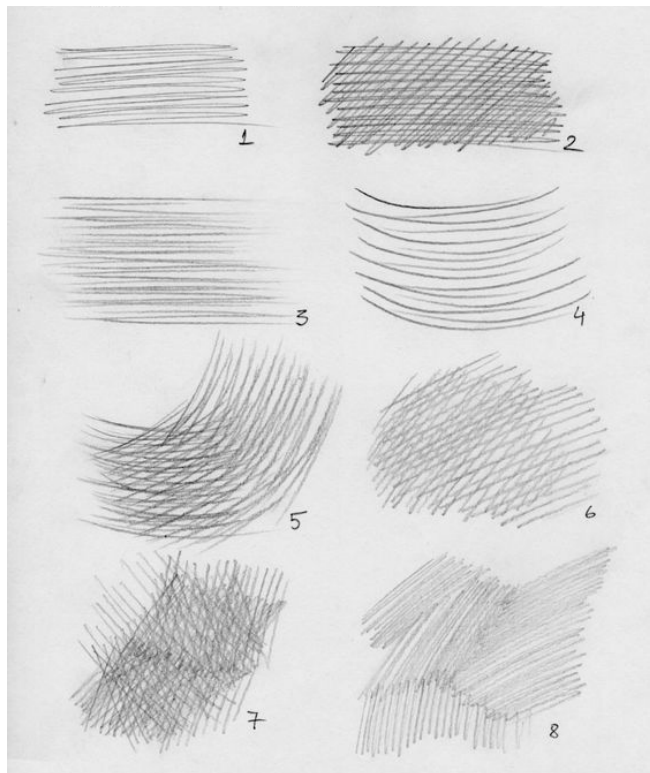
Якщо художник малює з натури (пейзаж, портрет чи композицію натюрморту), то така робота буде малюнком для сприйняття. Подібний формат роботи дозволяє аналізувати реальні предмети, вчити передавати просторовість та обсяг реального предмета.

В основу вивчення курсу академічного малюнка покладено принцип систематичності та послідовності навчання. Виходячи з цього принципу, кожне наступне завдання має бути підготовлене заздалегідь і своєю чергою є основою для вирішення чергового завдання. Щоб упоратися з малюнком складної форми та різної тональності, треба накопичити необхідний запас навичок та знань на більш простих натюрмортних постановках, а потім вирішувати складніші завдання. Роль натюрморту в навчанні полягає в його наочності та доступності. Натюрморт пропонує найкращу можливість для опанування і застосовування знань та умінь з малюнку, оволодіння зображувальною грамотою.

Розглянемо уважніше лінію. За допомогою неї виконується будь-яка побудова, вона також є важливою характеристикою будь-якого предмета. Лінії бувають простими та складними. Прості лінії - звичайні прямі, які

можуть між собою перетинатися і перебувають у різному положенні. Складні лінії бувають хвилястими, спіральними тощо. Найчастіше такі лінії є дуже специфічними, і використовуються для передачі матеріальності.

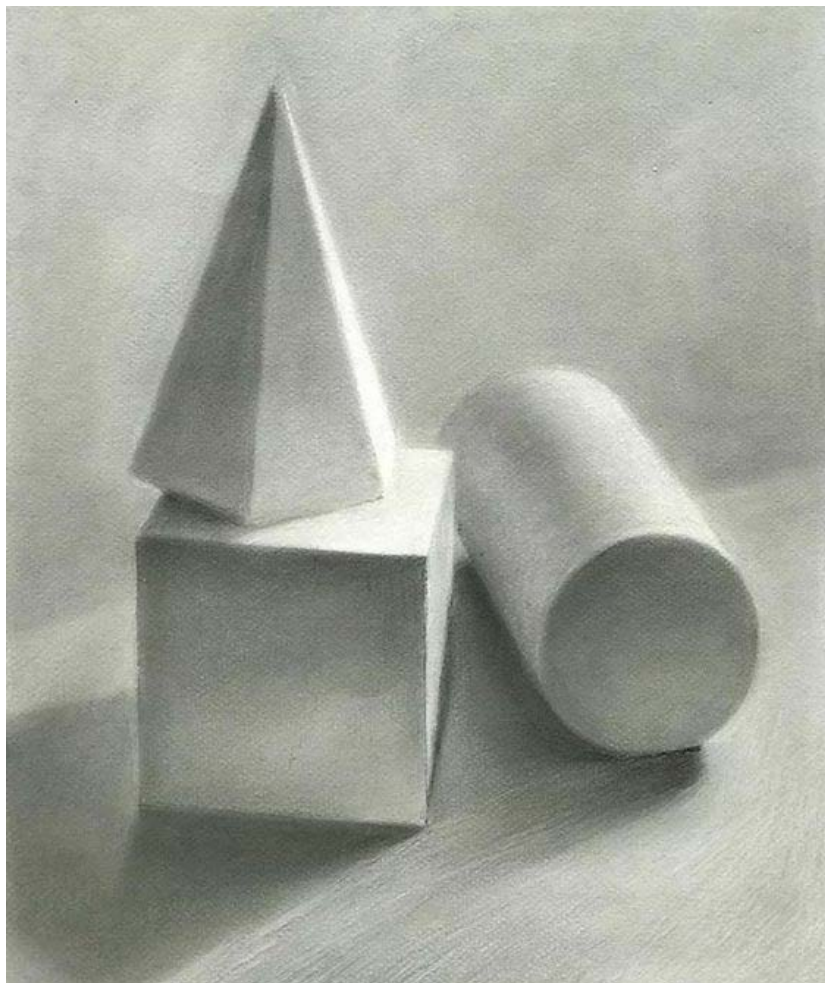
Найважливішим засобом тонального малюнку є пляма, яка створюється за допомогою прийомів розтушовки і штрихування. Штрихування - процес нанесення одиночних штрихів, щільність тону досягається за допомогою багаторазового нанесення штрихів.

На малюнках показано приклади способів нанесення штрихування. Кожна форма вимагає певного напрямку нанесення штрихів. Тон можна наносити прямими чи заокругленими лініями – «по формі». Такий спосіб прийтиме більш точному відтворенню матеріальності предметів.

Розтушовка – це м'який плавний перехід між плямами чи в межах однієї плями як градієнт. Розтушовкою також називають спеціальну паперову паличку чи м'який фетр, за допомогою якого створюється ефект

цілісної тонової плями. На наступному зображенні показано приклад тонального натюрморту виконаною методом розтушовки.

Керуючись принципом малювання від простого до складного, розглянемо малюнок гіпсових геометричних тіл як початкову стадію навчання академічному малюнку. Оскільки всі навколишні предмети побуту у схемі дуже близькі до простих геометричних тіл або їх поєднань, цей тип навчальних постановок є первинною основою вивчення курсу малюнка. Крім того, ясність форм гіпсових геометричних тіл дозволяє студентам практично засвоїти такі основні теоретичні положення образотворчої грамоти, як правила лінійної перспективи, лінійно-конструктивну основу об'ємної форми, принципи розподілу світлотіні на формі залежно від її характеру. Гіпсові геометричні тіла завдяки однорідності білого матеріалу прості та ясні для розуміння тональних відносин світлотіньових градацій.

Розділ 3

Методичні рекомендації до виконання практичних завдань малюнку з використанням тону

Тема 1. Малюнок групи геометричних тіл у тональному рішенні

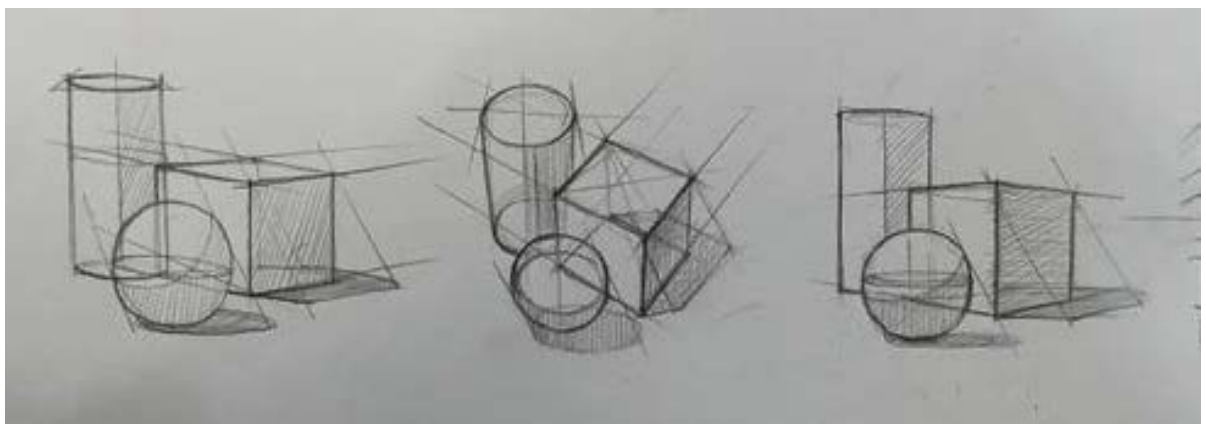
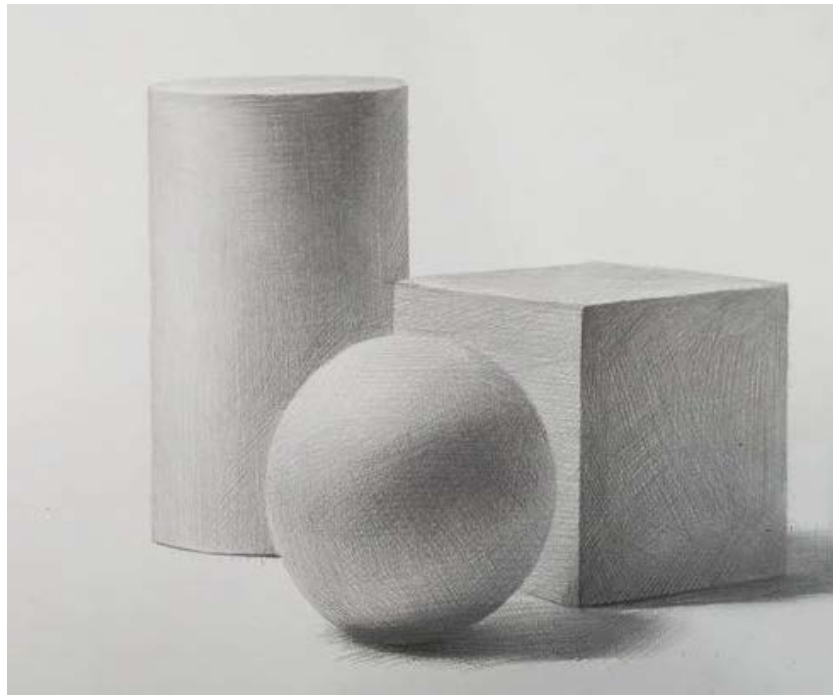
Завдання: Закріпити навички побудови гіпсових зліпків групи геометричних тіл у певних просторових умовах. Дослідити тональні відносини в постановці, передати тональний окрас предметів та світлотіньову зміну відповідно освітлення, виявляючи їх об'ємне та просторове звучання. Дотримуватись послідовності виконання тонового рисунка.

Формат А2. Матеріали: папір, олівець.

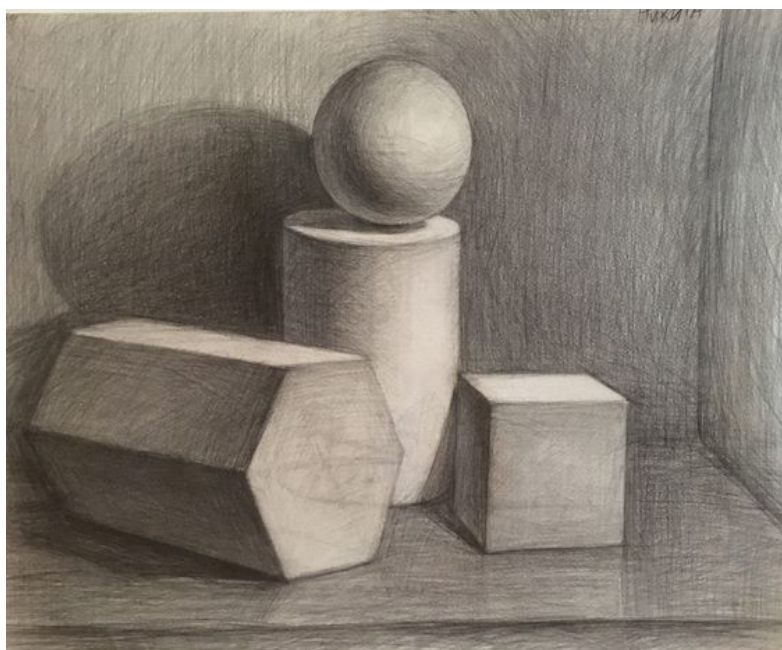
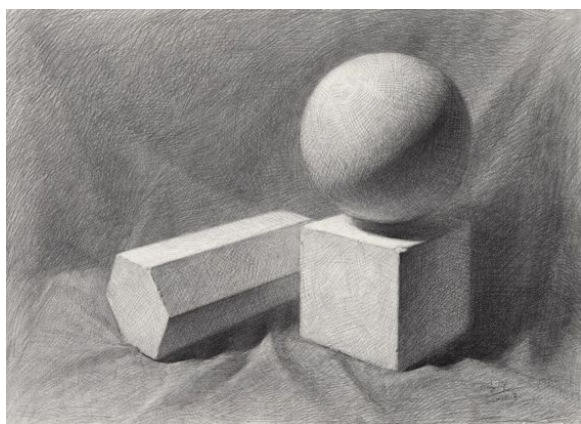
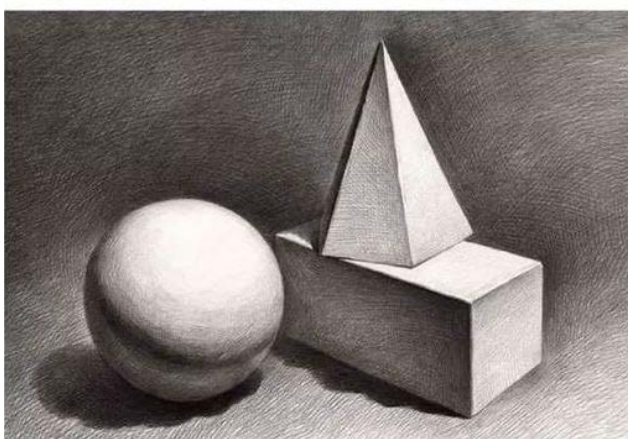
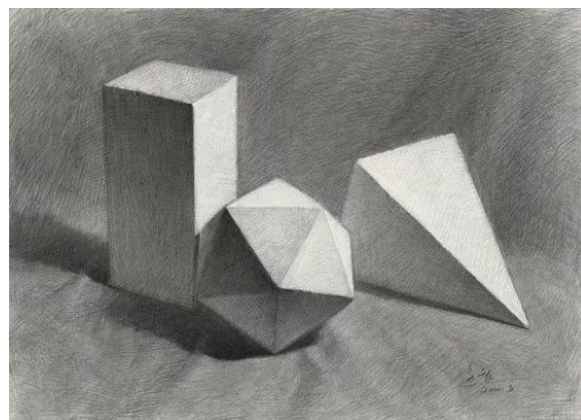
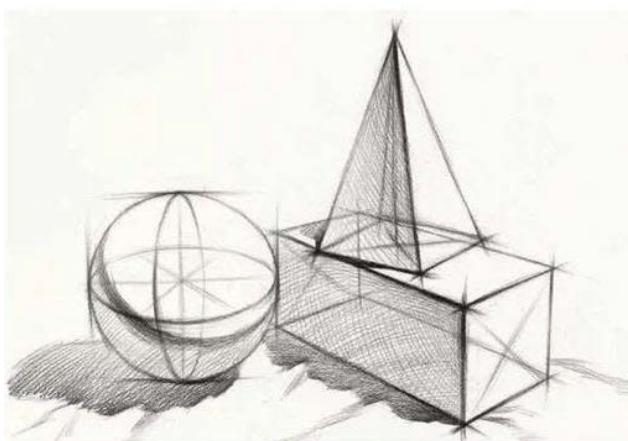
Засвоївши правила зображення окремих геометричних тіл, переходять до малювання натюрморту із групи геометричних тіл. Цей навчальний натюрморт є першим завданням, спрямованим на оволодіння грамотою малюнка натюрморту. Малюнок нерухомої натури з геометричних тіл дозволяє, не поспішаючи, розібратися в необхідних закономірностях малювання з натури. Спостерігаючи предмети у просторі, бачимо й надалі враховуємо їх тривимірність.

Гіпсові геометричні тіла, форма яких має різко виражені конструктивні відмінності (куб, куля, циліндр) найбільш зручні для вивчення конструкції форми та принципу розподілу світлотіні на гранованих та округлих формах.

Малювати групу геометричних тіл складніше, ніж окремі форми. Крім визначення пропорцій та тональних відносин на малюнку треба виконати перспективну побудову кількох предметів, різних за формою та розташованих у різних ракурсах відносно того, хто малює. У натюрморті кожен із предметів має бути узгоджений з іншими. У цьому одному малюнку виникає ряд схем побудови: кожному предмету за напрямом паралельних прямих – своя точка сходу, а тілам обертання – свої схеми побудови кругів.

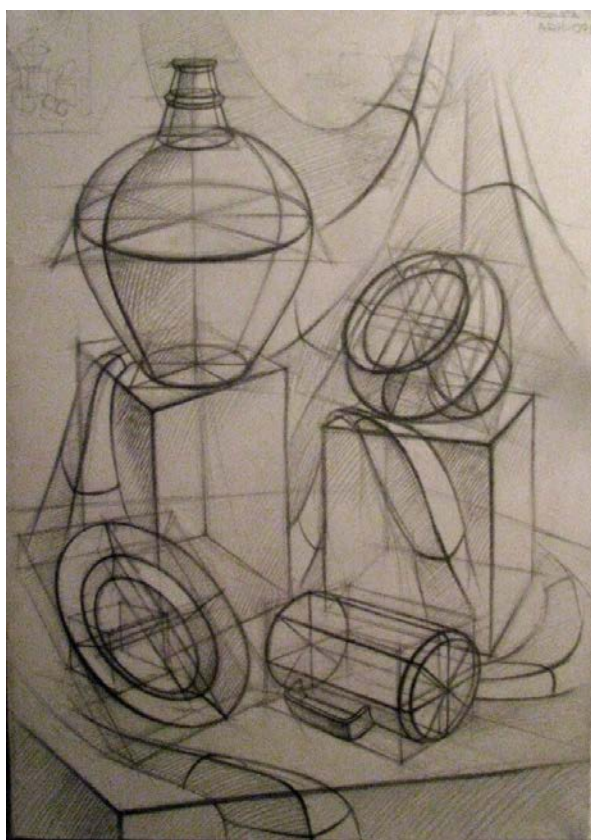

На останньому етапі малювання переходять до уточнення обсягів, для чого перевіряють розміри основних тіней та вивіряють тіньові відносини. Виявляючи штрихом об'єм предмета, потрібно пам'ятати про особливості розподілу світлотіней на поверхнях гранованих тіл та тіл обертання.

Тема 2. Лінійно-конструктивний малюнок групи предметів побуту

Завдання: Оволодіти навичками конструктивної побудови предметів побуту в просторі. Формат А2. Матеріали: папір, олівець.

На малюнках наведено приклади виконання завдання. Процес роботи над темою 2 аналогічний до методики ведення малюнка натюрморту з

гіпсових геометричних тіл. Перше – слід проаналізувати натюрморт. У яку форму умовно можна вписати всю групу предметів. Відповідно до цього обрати формат – горизонтальний чи вертикальний. Розпочинати потрібно з розташування великої маси предметів у зображальному просторі (щоб предмети були не завеликими і не маленькими). Обов'язково слід намітити межу вертикальної та горизонтальної площин, щоб потім розташовувати на горизонтальній поверхні предмети. Кожен предмет має умовну осьову лінію, яка допоможе відтворити характерний силует предметів обертання та інших форм предметів.

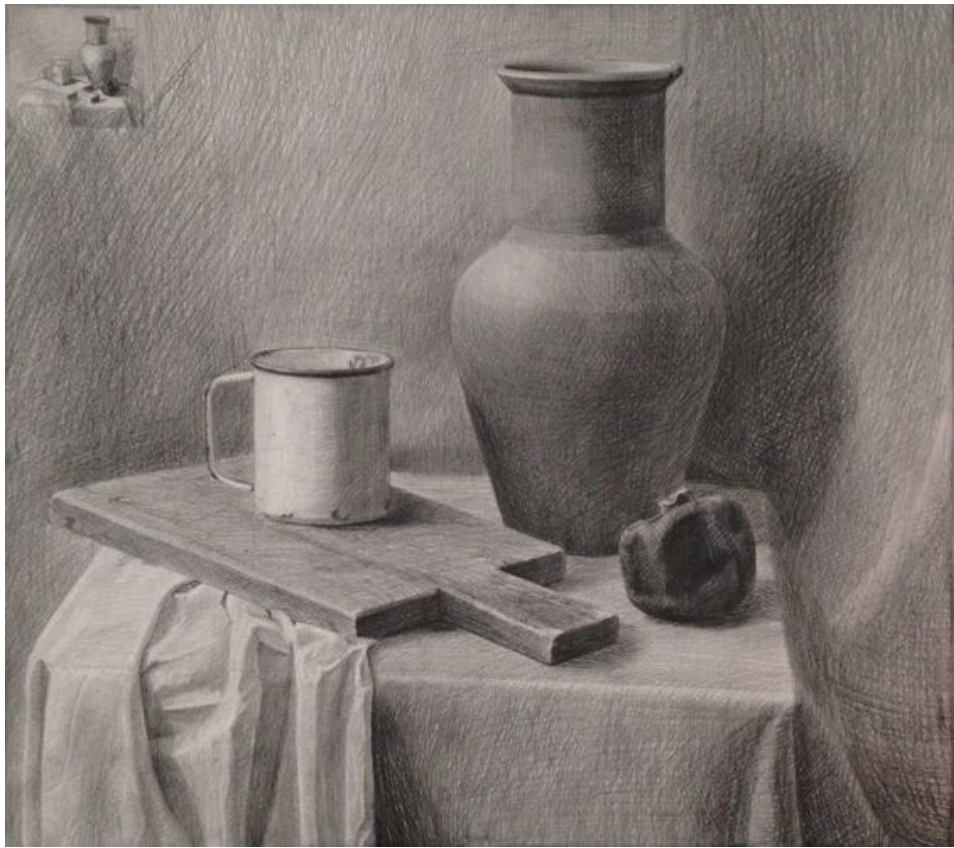
Важливо: Лінія може бути просторовою. За допомогою лінії різної товщини можна досягти ефекту об'єму предметів у просторі. Зверніть увагу, лінія сприймається ближче, коли вона товще та контрастніше. І навпаки – тонка лінія «уходить в глибину».

Тема 3. Малюнок групи предметів побуту різних за формою, тоном та фактурою

Завдання: Дослідити особливості малюнка групи предметів побуту різного тону. Намалювати лінійно-конструктивно характер їх побудови, зробити тоновий розбір, дослідити особливості форми та фактури.

Формат А2. Матеріали: папір, олівець.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна література

1. Басанець. Л. В. *Застосування техніки рисунка для виконання практичних завдань з рисунку натюрморту*. Методичні рекомендації з навчальної дисципліни «Теорія та практика малюнку» [для самостійної роботи здобувачів вищої освіти 1 року навчання спеціальність 014 Середня освіта (Образотворче мистецтво)]. Одеса: ПНПУ імені К.Д. Ушинського, 2017. 25 с.
2. Сухенко В.О. Академічний рисунок: підручник. Київ: Амадей, 2016. 232 с.
3. Кириченко М. А. Кириченко І. М Основи образотворчої грамоти. Київ: Вища школа, 2002. 190 с.
4. Перепадя В. В. Рисунок. Проблеми творчості в навчальному процесі. Львів: Палітра, 2003. 287 с.
5. The best exercise to learn drawing in perspective. URL: <https://drawingacademy.com/the-best-exercise-to-learn-drawing-in-perspective>
6. Fine Art Academy URL: https://www.youtube.com/watch?v=VZec6WoA7wg&ab_channel=FineArtAcademy
7. Малювання натюрморту з геометричних тіл. URL: https://www.youtube.com/watch?v=CfIokbcdaoY&list=RDCMUcB9berO64_friwLRsKQ9fag&index=2&ab_channel=FineArtAcademy

Допоміжна

8. Басанець Л.В. Технічні навички як шлях удосконалення навчання рисунку. Матеріали III Міжнародного Конгресу «Глобальні виклики педагогічної освіти в університетському просторі», ПНПУ імені К.Д. Ушинського, Одеса. 2017. С. 334.
9. Смичковська О. М., Бредньова В. П., Прохорець І. М. Методологічні аспекти удосконалення викладання графічних дисциплін в закладах вищої освіти. Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. Одеса : ПНПУ імені К. Д. Ушинського, 2020, № 1 (130). С. 155 – 156.
10. Смичковська О. М., Лоза Н. А. Роль сучасних педагогічних технологій у формуванні професійних компетентностей студентів художньо-графічного факультету. Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. Одеса: ПНПУ імені К. Д. Ушинського, 2019, № 2 (121). С. 87 – 92.
11. Смичковська О.М., Бредньова В.П., Прохорець І.М. Про підвищення ефективності професійної графічної підготовки студентів архітектурних і художніх спеціальностей. Педагогічні науки. Зб. наук. праць. Херсон: Гельветика, 2018. В. LXXXI, Т. 1. С. 131.

12. Смичковська О.М., Бредньова В.П, Прохорець І.М. До проблеми формування графічних компетенцій студентів архітектурних спеціальностей. Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. Одеса. ПНПУ імені К.Д. Ушинського. 2018. № 1 (120). С. 17 – 21.
13. Смычковская О.М., Письмиченко А.И., Штыкало Т.С. Особенности построения монументально-декоративного рельефа в процессе обучения студентов ХГФ. Науковий вісник» Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського. 2017. № 4, С. 46 – 50.
14. Басанець Л.В. Техніка рисунка в графічних завданнях навчальної художньо-творчої практики «Пленер» на художньо-графічному факультеті. Збереження і розвиток традицій пленеру: художня освіта і арт-туризм. Тези доповідей I Міжнародної науково-практичної конференції, (Одеса, 1-3 лютого 2019 р.) Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського. Одеса: 2019. 210 с. С. 12 – 14.
15. Маслова Т.В., Басанець Л.В. Етапи створення начерків та замальовок архітектурних мотивів у техніках оригінальної графіки під час пленерної практики. Збереження і розвиток традицій пленеру: художня освіта і арт-туризм. Тези доповідей I Міжнародної науково-практичної конференції, (Одеса, 1-3 лютого 2019 р.) Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського. Одеса, 2019. 210 с. С. 90 – 91.
16. Басанець Л. В. Рисунок в пленерній практиці. Збереження і розвиток традицій пленеру: художня освіта і арт-туризм: Тези доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції (31 січ.-2 лют. 2020 р., м. Одеса). Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського. Одеса, Астропринт, 2020. с. 9 – 10.

Інформаційні ресурси

Одеська національна наукова бібліотека <http://odnb.odessa.ua/>

Бібліотека ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» <https://library.pdpu.edu.ua/>

Бібліотека ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» / перелік фахових періодичних видань відкритого доступу в розділі корисні ресурси бібліотеки Університету Ушинського <https://library.pdpu.edu.ua/index.php/resursi/internet-resursi>

Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського <http://www.nbuv.gov.ua/>

Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого <https://nlu.org.ua/>

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

1. Графіка як вид мистецтва.
2. Графічні засоби, охарактеризувати поняття та перелік.
3. Види, жанри та призначення графіки
4. Лінійна графіка, одноколірне зображення
5. Матеріали та техніки графіки.
6. Вибір паперу для роботи у різних графічних техніках.
7. Тональна графіка: відмивання, фарбування, аплікація.
8. Особливості різних технік малюнка.
9. Малюнок тушшю особливості та можливості.
10. Графічні засоби передачі фактури та текстури.
11. Вибір графічних прийомів та засобів.
12. Властивості графічного зображення: стиль, умовність, лаконізм.
13. Дати визначення поняттям малюнок, замальовка, ескіз.
14. Дати визначення поняттям, ескіз, малюнок.
15. Ескізи та їх призначення.
16. Світлотінь та принципи повітряної перспективи.
17. Стилізації об'єктів та її особливості.
18. Сутність конструктивного та аналітичного малюнка

СЛОВНИК ХУДОЖНІХ ТЕРМІНІВ

Абрис

- Лінійно-геометричне обрис (зображення) форми за її контуром

Акцент

- Прийом підкреслення лінією, тоном або кольором будь-якого виразного предмета, деталі зображення, на які необхідно звернути увагу глядача.

Ахроматичні кольори

- білий, сірий, чорний; розрізняються тільки за світлом і позбавлені колірною тону. На противагу їм існують хроматичні кольори, що мають колірний відтінок різної світлоти і насиченості.

Блік (Відблиск)

- Найбільш освітлена ділянка поверхні предмета. Це найкоротша дистанція променя, тобто. вектор між поверхнею об'єкта та джерелом світла.

Графіка

— один із видів образотворчого мистецтва, близький до живопису з боку змісту та форми, але має свої завдання та художні можливості. На відміну від живопису основним образотворчим засобом графіки є однотонний малюнок (тобто лінія, світлотінь); роль кольору залишається у ній порівняно обмеженою. З боку технічних засобів графіка включає малюнок у власному значенні слова у всіх його різновидах. Як правило, твори графіки виконують на папері, зрідка застосовуються інші матеріали.

Залежно від призначення та змісту, графіка поділяється на станкову, до якої належать твори самостійного значення (не вимагають для розкриття свого змісту неодмінного зв'язку з літературним текстом та не обмежені звуженням, суворо визначеним практичним призначенням), книжкову, що утворює ідейно-художню єдність із літературною або супровідним текстом і одночасно призначену для декоративно-мистецького оформлення книги, плакатну, що є наймасовішим видом образотворчого мистецтва, покликаний здійснювати художніми засобами завдання політичні, агітаційні, художньо-виробничі або прикладні (етикетки, грамоти, поштові марки тощо).

Деталізація

- Ретельне опрацювання деталей форми предметів на зображенні. Залежно від завдання, яке ставить художник, ступінь деталізації може бути різною.

Замальовка

- він же - малюнок, або ескіз скетч, - малюнок (аквель) з натури або з уяви, як правило, не тривалий за часом виконання - не більше 20 хвилин.

Зворотня перспектива

- помилковий прийом малювання перспективи, суть якого в тому, що паралельні та горизонтальні у просторі лінії на картині зображуються не схожими, а розбіжними; зустрічається досить часто у старовинному іконописі, як наслідок незнання художниками елементарних правил

побудови перспективи (у деяких випадках допускається свідоме порушення правил перспективної побудови).

Загальний тоновий та колірний стан природи – результат різної сили освітлення. Щоб передати стан різної освітленості (вранці, вдень, увечері або в сірий день), при побудові ладу етюдів не завжди використовуються світлі і яскраві фарби палітри. В одних випадках митець будує відношення в зниженій гамі світла і сили кольору (сірий день, темне приміщення), в інших випадках світлими та яскравими фарбами (наприклад, сонячний день). Таким чином художник витримує тонові та колірні відносини етюдів у різних тональних та колірних діапазонах (масштабах). Це сприяє передачі стану освітленості, що особливо важливо у пейзажному живописі, оскільки саме цим станом визначається її емоційний вплив (див. тональний та колірний масштаб зображення).

Ілюзорність

-схожість зображення з природою; межує з обманом зору. Внаслідок ілюзорності може бути втрачена художня виразність твору та глибина його змісту, якщо у картині прагнення зовнішньої подібності заступає головне — її задум.

Композиція

- Побудова етюдів або картини, узгодження її частин. При натурному зображенні: підбір та постановка предметів, вибір найкращої точки зору, освітленості, визначення формату та розміру полотна, виявлення композиційного центру, підпорядкування йому другорядних частин твору. У такій композиції враховується все: маси предметів та їх силуети, ритм, з яким вони розміщені на полотні, перспектива, уявна лінія горизонту і точка зору на напрям їх поглядів, напрям лінії перспективного скорочення предметів, розподіл світлотіні.

Конструкція

— в образотворчому мистецтві сутність, характерна риса будови форми, що передбачає закономірну взаємозв'язок елементів форми, її пропорцій.

Матеріальність

--зображуваних предметів передається насамперед характером світлотіні. Предмети, які з різних матеріалів, мають характерні їм градації світлотіні. Гіпсовий предмет циліндричної форми має плавні переходи від світла через півтінь, тінь та рефлекс. Скляна циліндрична судина не має яскраво виражених градацій світлотіні. На його формі лише відблиски та рефлекси. Металеві предмети теж характеризуються переважно відблисками і рефlekсами. Якщо передати малюнку характер світлотіні, то предмети виглядатимуть матеріальними. Інша, ще важливіша умова, від якої залежить зображення матеріальних якостей предметів, — це витриманість малюнку. При сприйнятті матеріальних якостей предметів наша свідомість спирається головним чином їх тональні і колірні відносини (відмінності). Тому, якщо характер світлотіні, тональні та колірні відносини передані відповідно до

зорового образу натури, ми отримуємо правдиве зображення матеріальних якостей предметів натюрморту чи об'єктів пейзажу.

Малюнок

1) повноцінне відтворення предметного світу: об'ємно-просторове моделювання, вірні пропорції, правдива експресія, ясно виражений характер і т. д. Це основа для реалістичного зображення дійсності взагалі - будь-якими технічними засобами та прийомами. Навчання малюнку становить найважливішу частину професійної освіти живописця, графіка та скульптора; 2) різновид художньої графіки, заснований на технічних засобах та можливостях малювання. На відміну від живопису, малюнок виконується переважно твердим барвником (олівець, вугілля, сангіна та ін), як правило, за допомогою штриха та лінії, при допоміжній ролі кольору; 3) Малюнок — як окремий твір відповідного різновиду графіки

Мольберт

- Верстат (звідси визначення «верстатний живопис»), необхідний художнику для підтримки потрібного нахилу картини під час роботи. Основна вимога до мольберту – стійкість.

Натура

- у практиці образотворчого мистецтва це будь-які природні явища, об'єкти та предмети, які художник зображує, спостерігаючи як модель безпосередньо. З натури виконується, зазвичай, лише етюд, малюнок, замальовка, портрет, котрий іноді пейзаж.

Натюрморт

— один з жанрів образотворчого мистецтва, присвячений відтворенню предметів побуту, фруктів, овочів, квітів тощо. . Зображення натюрморту особливо корисне у навчальній практиці для оволодіння живописною майстерністю. У натюрморті художник осягає закони колірної гармонії, набуває технічної навички мальовничого моделювання форми.

Узагальнення художнє

- здатність художника пізнавати об'єктивну дійсність, виявляючи головне, суттєве в об'єктах та явищах шляхом порівняння, аналізу та синтезу. Твір образотворчого мистецтва є результатом виразності загального, зберігаючи водночас усю неповторність конкретно-зорового образу.

У вузькопрофесійному розумінні узагальнення - це остання стадія процесу виконання малюнка або живопису з натури детальним опрацюванням форми. На цій стадії роботи здійснюється узагальнення деталей з метою створення цілісного образу натури на основі цілісного її зорового сприйняття.

Напівтінь (напівтон)

- Одна з градацій світлотіні на поверхні об'ємного предмета, проміжна між світлом і тінню (як у натурі, так і на зображенні).

Об`єм

- Зображення тривимірності форми на площині. Здійснюється насамперед правильною конструктивною та перспективною побудовою предмета. Іншим важливим засобом передачі обсягу на площині є градації світлотіні, виражені

кольором: відблиск, світло, півтінь, тінь власна та падаюча, рефлекс. Зображення об'єму на образотворчій площині сприяє також напрямок мазка або штрихування, рух їх у напрямку форми (на плоских поверхнях вони прямі та паралельні, на циліндричних та кульових – дугоподібні).

Сприйняття зорове

- процес відображення предметів і явищ дійсності у всьому різноманітті їх властивостей, які безпосередньо впливають на органи зору. Поряд із зоровими відчуттями у сприйнятті бере участь і минулий досвід знань та уявлень про той чи інший предмет. Осмислити, зрозуміти сутність сприйманого можна лише за умови зіставлення спостережуваних предметів і явищ із раніше баченими (аконстантне і константне зорове сприйняття). До цього слід додати, що візуальне сприйняття супроводжується асоціативними почуттями, відчуттям краси, які пов'язані з особистим досвідом чуттєвих переживань від впливу навколишнього.

Строкатість (дрібність) зображення

— недоліки малюнка або етюд, які виходять у тому випадку, коли художник-початківець малює або пише натуру частинами, «в упор». В результаті форма предметів виявляється перевантаженою деталями, контури їх різкі, багато предметів та їх поверхні виглядають однаковими за тоном і силою кольору. Це виходить тому, що недосвідчений митець хоч і порівнював предмети за тоном та кольором, але дивився на них поперемінно, окремо. Коли у художника виробляється навичка одночасного (цілісного) бачення та порівняння предметів за трьома властивостями кольору (колір, світла, насиченість), тональна строкатість зображення зникає.

Пластичність

- гармонійність, виразність і гнучкість форм, ліній, помічених художником в натурі, що зображається

Повітряна перспектива

— зміни деяких ознак предметів, що здаються, під впливом повітряного середовища і простору. Усі ближні предмети сприймаються чітко, з багатьма деталями та фактурою, а віддалені узагальнено, без подробиць. Контури ближніх предметів виглядають різко, а віддалених м'яко. На великій відстані світлі предмети здаються темнішими, а темні — світлішими. Всі близькі предмети мають контрастну світлотінь і здаються об'ємними, всі далекі - слабо вираженою світлотінню і здаються плоскими.

Перемальовка на просвіт

- Спосіб копіювання без зміни масштабу. Оригінал кладуть на скло та покривають чистим папером або калькою; за склом знаходиться джерело світла (денне або електричне); лінії оригіналу, що просвічують через папір, обводять олівцем. Існують спеціальні копіювальні верстати, пристосовані для цієї мети.

Пропорції

- розмірне співвідношення частин твору, предмета, виробу; один з основних засобів композиції. Його основна пропорція - це співвідношення ширини предмета до його висоти.

Ракурс

– (фр. – скорочувати, вкорочувати) – спосіб зображення об'єкту в перспективі з передачею складних положень

Рефлекс

- Світлий або кольоровий відсвіт, що виникає на формі в результаті відображення променів світла навколишніх предметів. Кольори всіх предметів взаємно пов'язані між собою рефlekсами. Чим більша різниця за світлом і кольором між двома розташованими поруч предметами, тим помітнішими є рефлекси. На шорстких, матових поверхнях вони слабші, на гладкій вони помітніші і виразніші в обрисах. На полірованих поверхнях вони особливо виразні (у разі їх посилює дзеркальне відображення).

Світло

- Елемент світлотіньових градацій, служить для позначення освітленої частини поверхні предметів.

Світлота (тон)

- Порівняльний ступінь відмінності від темного: чим далі від темного, тим більшу світлоту має колір.

Світлосила

- Ступінь світло предмета, його тон. Світлосила залежить від присутності інших (сусідніх) тонів, а також від фарбування предметів.

Світлотінь

- закономірні градації світлого та темного на об'ємній формі предмета, завдяки яким як у натурі, так і на малюнку сприймаються оком такі предметні властивості, як об'єм та матеріал. Основні градації світлотіні: відблиск, світло, півтінь, власна тінь, рефлекс, тінь падаюча.

Творчість

процес створення художнього твору, починаючи від зародження образного задуму до його втілення, процес втілення спостережень дійсності в художній образ. У живопису творчість полягає у створенні твору у достовірних зримих формах.

Тінь

- Елемент світлотіні, найбільш слабо освітлені ділянки в натурі і в зображенні. Розрізняють тіні власні та падаючі. Власними називають тіні, що належать самому предмету. Падаючі - це тіні, що відкидаються тілом на навколишні предмети

Тонове зображення

- Зображення з різними тоновими переходами від світла до тіні, тобто з ділянками, що мають різну силу тону. Типовим прикладом тонового зображення є фотографія, олійний або акварельний малюнок одним кольором (гризайль), а також малюнок олівцем, виконаний прийомом тушовки.

Тонові відносини

-впізнавання об'ємної форми предметів, їх матеріалу відбувається в нашій свідомості на основі зорового сприйняття їх світлотних відносин. Тому світлі відносини малюнка художник повинен відтворювати методом подоби. За допомогою градацій світлотіні на об'ємній формі та передачі пропорційних натурі тональних відносин між забарвленням (матеріалом) предметів художник досягає правдивого об'ємного моделювання форми, вираження матеріальності, просторової глибини та стану освітленості (тональний малюнок, живопис технікою гризайль).

Формат

- Форма площини, на якій виконується зображення. Він обумовлений загальними контурами натурі, ставленням висоти до ширини. Вибір формату залежить від змісту та відповідає композиції зображення. Для образного ладу формат має важливе значення.

Ескіз

- Підготовчий малюнок етюдів або картини. У процесі роботи з натурі ескізи використовуються як допоміжний матеріал; у них розробляються варіанти композицій аркуша паперу чи полотна. Ескізи виконують як у вигляді олівцевих замальовок, так і в матеріалі.